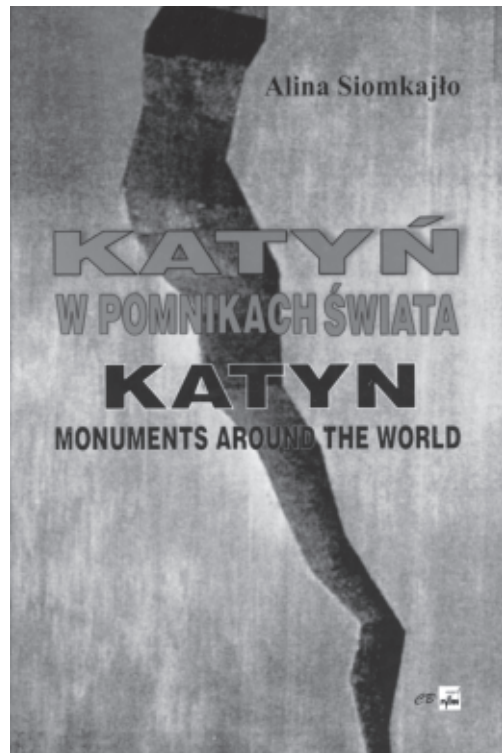

KATYŃ W POMNIKACH ŚWIATA

Album, a zarazem monografia naukowa Aliny Siomkajło prezentuje miejsca pamięci: pomniki, kapliczki, krzyże i tablice poświęcone ofiarom Zbrodni Katyńskiej. Dr Alina Siomkajło – historyk i literaturoznawca, jest absolwentką Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, studiowała także na Uniwersytecie Warszawskim i w Hammersmith and West London College. Od 1985 roku mieszka w Wielkiej Brytanii.

W publikacji *Katyń w pomnikach świata* zaprezentowano blisko dwieście miejsc pamięci. Biorąc pod uwagę, że mamy do czynienia z pracą jednej osoby (korzystającej oczywiście przy kompletowaniu materiałów z wielostronnej pomocy, co zostało skrupulatnie zaznaczone), należy uznać to za liczbę imponującą. Wśród opisanych i zilustrowanych pomników znalazły się wszystkie najważniejsze z punktu widzenia historii wiążącej się z ich powstaniem, roli w odkłamywaniu sprawy katyńskiej, a jednocześnie odznaczające się monumentalnym charakterem i oryginalnością realizacji. Do pracy załączony został również wykaz chronologiczny (do roku 2002) memoracji (czyli różnorodnych form materialnego upamiętnienia) ludobójczej zbrodni popełnionej na jeńcach Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa, obejmujący 301 pozycji, co stanowi dotychczas najpełniejszy ich opublikowany spis. Podjęta została w nim próba ujęcia nawet niewielkich upamiętnień (z reguły w formie tablicy w obiekcie sakralnym bądź jego bliskim sąsiedztwie), nawiązujących do zbrodni, a powstałych w Polsce już po upadku komunizmu. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na fakt objęcia przez autorkę opisem również specyficznych memoracji, to jest replik i stylizacji przedstawień Matki Boskiej Katyńskiej i Kozielskiej (s. 35–47). Zaprezentowane zostały również zakłamanie, podtrzymujące wersję sowiecką, pseudopomniki komunistycznej obłudy (s. 29–34). Prezentowane w albumie obiekty są dokładnie opisane; obok dobrze dobranych i reprodukowanych zdjęć znajdziemy dane odnoszące się do lokalizacji, osób fundatorów i twórców, a nade wszystko historii wiążących się z ich powstaniem.

Dla polskiego czytelnika szczególnie ważne jest wyczerpujące zaprezentowanie obiektów powstałych za granicą, głównie z inicjatywy polskiej emigracji, pragnącej przez upamiętnienie ofiar sowieckiego mordu dać opinii światowej świadectwo prawdy o koszmarnie zbrodni i rzeczywistych jej sprawcach. Przypomniane w książce epizody związane z powsta-

waniem pomników, na przykład w londyńskiej dzielnicy Kingston-Chelsea, stanowią nadzwyczaj interesujące przyczynki do dziejów walki z kłamstwem katyńskim (s. 61–68).

Praca nie pomija wszakże również bardzo interesujących pomników w Polsce, takich jak choćby postawiony w roku 1982 w Gorcach pod Turbaczem z inicjatywy nieżyjącego już Czesława Pajerskiego. Ukryty wysoko w górach w lesie za kaplicą papieską, wśród stacji drogi krzyżowej i zaaranżowany w sposób metaforyczny, a przy tym nie nagłaśniany w chwili powstania, zdołał przetrwać do upadku komunizmu niezniszczony przez znanych lub „nieznanych” sprawców. Również dziś, podniszczony, jakby zapomniany w swojej gorczańskiej samotni, robi olbrzymie wrażenie; album daje możliwość odczucia choćby części tego wrażenia tym, którzy sami nie wyruszą na gorczańskie szlaki (s. 169–172).

Zasadnicza treść pracy została zaprezentowana w rozdziałach poświęconych pomnikom w różnych częściach świata: *W Wielkiej Brytanii, W pochodzie przez kontynenty, Wracając do kraju, W marszu przez Polskę*, oraz odnoszącym się głównie do cmentarzy *Na terenach imperium złta*. Układ taki okazał się bardzo trafny, zapewnia bowiem przejrzystość dzieła jako albumu, a jednocześnie potoczność wywodu monografii. W całej książce w konsekwentny, a zarazem interesujący sposób przeplatają się ilustracje z opisem, a wszystko upiększają dobrane z wielkim wyczuciem wiersze związane z tematyką katyńską. Niewątpliwie o szczególnej wartości książki stanowią zawarte w niej zdjęcia, kwalifikujące ją do miana wydawnictwa albumowego. Należy jednak podkreślić, że także elementy tekstowe nie stanowią – co zdarza się niestety w podobnych edycjach – zbędnego balastu, ale są skomponowane z jej całością w sposób przemyślany i mogący spełnić oczekiwania nawet bardzo wymagającego czytelnika.

Album Aliny Siomkajto zaopatrzone został w: spis ilustracji, spis wierszy, bibliografię oraz indeks miejscowości i indeks nazwisk. Pomoce te umożliwiają sprawne poruszanie się w złożonej materii publikacji. Mieszkająca w Londynie autorka zadbała o to, by w książce znalazł się również angielski tytuł, spis treści i sygnalizujące problematykę wprowadzenie. Całość zasługuje na miano wydawnictwa monumentalnego i zarazem nowatorskiego. Praca Aliny Siomkajto traktująca o pomnikach upamiętniających Zbrodnię Katyńską sama stanowi pomnik wystawiony jej ofiarom, jest dziełem pomnikowym.

Witold Wasilewski, BEP

Alina Siomkajto, *Katyń w pomnikach świata /Katyń: Monuments around the World* (Agencja Wydawnicza CB, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002, s. 342 i nlb., 216 ilustracji (i nlb. „b”, „c” itd.), mapy, jęz. polski, spis treści ang.)

Pomnik „Katyń 1940” w Jersey City, fot. W. Naczas, zdjęcie udostępnił autorce albumu twórca pomnika A. Pityński